احتمال مرجوح تصحیح اعتقادی احادیث توسط صدوق

شاگرد: گاهی می‌گویند که شیخ صدوق، عبارتی در حدیث را که از لحاظ اعتقادی و مبنایی، به آن، اشکال داشتند را نقل نمی‌کردند. این مطرح هست؟

استاد: محدثین متأخر، این را برای مرحوم صدوق مطرح کرده‌اند و بحث‌هایی دارند. محتملاتی است. مثلاً مرحوم صدوق یک حدیث را بیاورند و جایی که با اعتقادات ایشان سازگار نیست را نیاورند! چون خبر واحد ظنی بوده است، مبنای ایشان هم ای قطعی بوده ای اشد ظناً بوده است! بین اقوی الظنین با ظن قوی تعارض می شده است و ایشان آن را مقدم می‌کرده است. ولی علی ای حال، جواب داده‌اند و گفته‌اند: شیخ صدوق، این کار را نکرده‌اند. مرحوم صاحب مستدرک: محدث نوری، همین را می‌آورند. به نظرم از مرحوم کاظمی می‌آورند. یک عبارت تندی است. شاید هم مرحوم محدث نوری جواب داده‌اند که این جور چیزی نمی‌شود. ولی اصل اینکه این نسخه‌های مختلف در دست محدثین بوده است، مشکلی ندارد. شواهدی هست.

خود بنده، مدت ها بود مشغول بودم. مشغول مقاله‌ای به نام «مفتاحیات صحیحین» بودم. مدتی بر من گذشت، اطمینان داشتم که خود بخاری، در صحیحش، این کلمه را تغییر داده و تبدیل کرده است به «کذا و کذا». بعد از اینکه کار من مفصلتر شد، دیدم خیر؛ دقیقاً همینی است که عرض می‌کنم. یعنی همه نسخه‌های حدیث نزد بخاری بوده است، سندها هم بوده است، در کتاب خودش آن نسخه خاص را انتخاب کرده است. آن حدیث کدام است؟ حدیثی است که هم در صحیح مسلم است و هم در صحیح بخاری است. در صحیح مسلم این طور آمده است: امیرالمؤمنین علیه السلام با عمویشان عباس نزاعی کردند. نزد خلیفه ثانی آمدند. حدیث معروف است. شروع کردند که تو راجع به امر فدک و تولیت آن حکم کن. یک دعوای زرگری است برای اینکه این حرفها زده شود و در صحیح مسلم بیاید. در صحیح بخاری هم آمده است منتها با تفاوت. این خیلی است. نزاع بود بین امیرالمؤمنین علیه السلام با عمویشان. چه کسی می‌خواهد صلح بدهد؟؛ خلیفه دوم. شروع به صحبت کرد و گفت وقتی ابوبکر سر کار آمد حدیث نقل کرد؛ اینکه می‌گویند عدالت صحابه‌ای که می‌گوییم در اعمال شخصی آنها نیست و در خصوص نقل حدیث است، خلاف صریح این حدیث صحیح مسلم است. خلیفه دوم می‌گوید: ابوبکر از پیامبر خدا صلّی‌اللّه‌علیه‌وآله که «انّ معاشر الانبیاء لا نورث فرأيتماه كاذبا آثما غادرا خائنا»[1]. این عبارت صحیح مسلم است. خلیفه دوم به دو مخاطب خودش یعنی امیرالمؤمنین علیه السلام و عمویشان عباس می‌گوید، خلیفه اول از پیامبر خدا صلّی اللّه علیه و اله حدیث نقل کرد اما «فرأيتماه كاذبا آثما غادرا خائنا». چهار وصف خیلی خوب! مسلم این را آورده است.

بخاری هم همین را آورده است. می‌گوید اختلاف شد، نزد خلیفه دوم آمدند، او هم گفت ابوبکر حدیث نقل کرد و «فرأيتماه كذا و كذا». این عبارت صحیح بخاری است. خب، مدتی بر من گذشت،

می‌گفتم یک حدیث است که بخاری این چهار وصف را «کذا و کذا» کرده است. بعد که مفصل نسخه‌های قدیمی‌تر بخاری را دیدم، فهمیدم که این زرنگی بخاری بوده است. خودش «کذا و کذا» نکرده است. از قدیم، میان محدثین و در فضای محدثین، این حدیث نسخه‌های مختلف و سندهای مختلف، از مشایخ، معروف داشته است. بخاری هم عین سند و نسخه مسلم نزدش بوده است اما آن نسخه مسلم را، در صحیح نیاورده است. آن نسخه‌ای را آورده است که «کذا و کذا» نقل شده بود. این نکته مهمی است. یعنی او «کذا و کذا» نکرده است. او فقط نسخه «کذا و کذا» را در کتابش آورده است. این در فضای حدیث خیلی گسترده است؛ یعنی نسخ در دست محدثین بوده است و سندها هم بوده، این‌ها را می‌آوردند. این‌که الآن یک دفعه یک حکم کلی کنیم و بگوییم ایشان دست برده است، صحیح نیست. به نظرم مرحوم محدث نوری هم از صدوق دفاع کرده بودند. شاید هم در فدکیه عبارات را گذاشتم.

شاگرد: یک محدث بدون این‌که بگوید این کار را نمی‌کند.

استاد: شاید مرحوم کاظمی بود که یک عبارت تندی برای صدوق آورده بودند؛ اگر قرار باشد که ایشان در حدیث دست ببرد و از آن‌ها بردارد، دیگر هیچ اعتمادی به نقل‌هایشان نمی‌شود. ولی ظاهرا این جور نیست. مرحوم مجلسی اول می‌فرمایند: اگر محدثین کتب اربعه را دسته‌بندی کنیم، در اتقان و ضبط، ابتدا کلینی قرار می‌گیرد، بعد صدوق و بعد شیخ. به نظرم در روضة المتقین، این جور دسته‌بندی می‌کنند.

---

[1]. مسلم بن حجاج نیشابوری، صحیح مسلم (با تحقیق عبدالباقی)، ج ۳، ص ۱۳۷۸.

بازبینی #2
ایجاد شده 9 نوامبر 2024 14:38:55 توسط ... .
به روزرسانی شده 28 نوامبر 2024 10:55:43 توسط ... .